

De eerste eilandbevruchting

Ab Kuypers

Op het (toen nog) eiland Urk is ooit koninginnen-teelt bedreven. Behalve een verslag, zonder auteursnaam, in 1923 gepubliceerd in het Maandschrift voor bijenteelt, is daarover verder weinig bekend. Nader onderzoek leverde echter enkele verrassende feiten op. Een stukje historie over de eerste eilandbevruchting in Nederland.

Waarom Urk?

Urk lag ver genoeg uit de kust en was imker- en bijenvrij. *'Een der groote moeilijkheden, die zich bij koninginneteelt voordoen, is het vinden van een goed bevruchtungsstation. Wil men immers koninginneteelt rationeel uitvoeren, dan is het noodig, dat wij onze geselecteerde koninginnen kunnen laten bevruchten door bepaalde darren, d.w.z. door darren met bepaalde eigenschappen, met uitsluiting van iedere dar, die deze eigenschappen niet bezit.'* Aldus de eerste woorden van het *'Verslag der proeven over Koninginneteelt op Urk'*^{*}. Ook zal de bereikbaarheid van Urk voor de betreffende imker hebben meege-speeld. Afkomstig van de Veluwe (aannemelijk) zal dit van alle eilanden de kortste reistijd hebben betekend. Niettemin toch nog een lange reis: *'Gezorgd werd, dat de kastjes om 10 uur n.m. aan het station Wageningen aanwezig waren, zoodat ze den volgenden dag om pl.m. 1 uur op hun nieuwe standplaats Urk arriveerden.'*

Het eiland zal vanuit Kampen zijn aangedaan. Door de Eerste Urker Stoomboot Maatschappij (EUSM) werd met de schepen 'Eiland Urk' en 'von Geusau' een verbinding tussen Kampen en Enkhuizen onderhouden. Beurtelings voeren deze twee schepen op deze bestemmingen.

Urk rond 1920

Het beeld van Urk zoals de auteur van het verslag dit aantrof: *'Het eiland Urk is 81 ha groot. Het bestaat geheel uit vrij laag gelegen weiland, met uitzondering van het westelijk gedeelte, dat hooger ligt en waarop het dorp is gebouwd. Hier bevinden zich enkele boomen, doch overigens ligt het eiland geheel onbeschut tegen den wind. Drinkwater voor de bijen bleek in voldoende hoeveelheid aanwezig te zijn. Daar dit terreinonderzoek in Februari plaats vond, kon de plantengroei in het weiland niet worden nagegaan. Wel bleken in het dorp verschillende struiken van sneeuwbes, Deutzia en jasmijn te staan, zoodat met*

de informaties, die ik over het eiland kreeg (dat in sommige winters dikwijls gedurende eenigen tijd onder het zeewater staat), de hoop gerechtvaardigd was, dat althans stuifmeel in voldoende mate verzameld zou kunnen worden. Later bleek, dat dit werkelijk het geval was.'

Plaats van handelen

'Een goede standplaats voor de bijen was spoedig gevonden', aldus het verslag. 'Aan den westkant van het dorp bevindt zich echter een groote loods, die niet gebruikt wordt en die, voor vroegere interneringsdoeleinden, door prikkeldraad van de omgeving is afgesloten.' Tijdens de eerste wereldoorlog heeft Urk gediend als interneringskamp van buitenlandse officieren, die niet (meer) aan de oorlog wilden deelnemen. *'Tusschen deze loodsen de prikkeldraadafsluiting bevindt zich een strook grasland van ongeveer 50 M. Lengte en 3 M. Breedte, die voor plaatsing der volken bizonder geschikt leek, daar zij op deze plaats beschermd zouden zijn tegen N.W., W., en Z.W. winden.'* (Deze bewering wordt door de heer Albert van Urk, museum 'Het oude Raadhuis, in twijfel getrokken. De locatie, gelegen tussen de vuurtoren en het Kerkje aan de zee lag alles behalve beschut tegen de wind.) *'Bovendien bevindt zich vlakbij deze loods de woning van den Rijksveldwachter, welk feit welkome waarborgen opleverde tegen eventuele beschadiging der volken door Urker jeugd. Van den Burgemeester van Urk kreeg ik de welwillende toestemming om dit terrein voor de proeven te bezigen.'*

Bijen op Urk

In totaal zijn in 1922 dertig bijenvolkjes, nazwermen uit korfolken, op Urk geplaatst; volkjes dus met maagdelijke koninginnen, afkomstig van imker G. Van de Brink uit Bennekom. Een zeer bekende bijenhouder in die tijd.

De zwermtijd viel in 1922 laat. Het eerste volkje kwam dan ook pas 12 juni op Urk aan. In totaal zijn er vijf overtochten met bijenvolkjes ondernomen. Dat de betreffende imker ook zelf telkens is meegereid lijkt aannemelijk. *'Alle volken werden zoo spoedig mogelijk na aankomst op Urk gecontroleerd. Meestal kon dit eerste onderzoek reeds den volgenden dag plaats hebben.'*

Een bijenbestaan in de Zuiderzee

Voor de bijen op het eiland Urk was overleven alles behalve eenvoudig. De dracht stelde niets voor. Zonder bijvoeren zouden de bijen het daar niet lang hebben volgehouden. Hulp bij het voeren van de volkjes werd verleend door de toenmalige rijksveldwachter, de heer Verspuy. *'Gedurende mijn afwezigheid werd niemand op het terrein toegelaten. Ook de persoon, die voor het voeren zorgde en toezicht hield, had strenge orders om overdag niet bij de kasten te komen.'* Wat betreft de bevruchting van jonge koninginnen in het Zuiderzee klimaat, bestonden, misschien wel terecht, enige twijfels. *'Echter moet gerekend worden op een meer dan normale windsterkte. Hierdoor zou het misschien kunnen gebeuren, dat de jonge koninginnen op oriënterings- of bruidsvluchten in het water terecht zouden komen, zoodat een abnormaal verlies van koninginnen te verwachten was'.*

Het onderzoek en de resultaten

Een sprong in het verslag brengt mij bij de conclusies van de schrijver. Hieruit blijkt in vogelvlucht het volgende:

- *Gedurende minder gunstige weersomstandigheden zijn er geen darren in staat geweest koninginnen te bevruchten. Jonge koninginnen kunnen slechts gedurende hun bronst bevrucht worden. Deze duurt in het algemeen enkele dagen.*
- *Wanneer de omstandigheden, zoals het weer en voldoende aanwezigheid van darren, bronstige koninginnen, normaal zijn, dan zal er een normale bevruchting van jonge koninginnen plaatsvinden.*
- *Urk lijkt (leek!) voldoende geïsoleerd te liggen om als bevruchtungsstation te kunnen dienen.*

Er zijn koninginnen bevrucht op Urk. De Urker Courant van 2 april 1924 hierover: *Op Urk zijn 12 jonge koninginnen, afkomstig uit speciale teeltvolken, bevrucht door darren, eveneens uit een volk, dat uitmuntte door gunstige opbrengst van honing.*

Een nieuw licht

Tot nu toe heb ik mij beperkt tot het verslag van 1922 in het maandschrift voor de bijenteelt. Speurend in de jaargangen 1924 t.m. 1930 van de Urker Courant kwam echter aan het licht dat ook in de daarop volgende twee jaren koninginneteelt op Urk plaatsvond. Bovendien duikt de naam van de toenmalige rijksbijenteeltconsulent op. *'In den zomer van 1922 en 1923 heeft de heer A. Minderhoud, rijksbijenteeltconsulent te Wageningen, op Urk*

proeven genomen met bijenkorven bij de barak.' (Urker Courant, 2 april 1924. *'Voor het nemen van proeven ter veredeling van bijen zijn bij de barak weder een paar dozijnen korven, eigenlijk houten hokjes, geplaatst.'* (Urker Courant, 3 juli 1924) Latere jaargangen leveren geen nieuwe berichten meer op. Als de rijksbijenteeltconsulent bij de koninginneteelt op Urk betrokken was, dan komt dit gebeuren in een ander licht te staan. Bovendien is dan aannemelijk dat hij tevens de auteur van het artikel *'Verslag der proeven enz.'* is geweest. Helaas zijn de archieven, waarin zich eventuele aantekeningen, rapporten of verslagen van Minderhouds werkzaamheden konden bevinden, door brand verwoest. Ook het gemeentearchief van Urk heeft geen bewijzen opgeleverd dat deze proef werkelijk door de heer Minderhoud is opgezet.

Enkele nuances

Aan het verhaal van Urk zijn nog enkele nuances toe te voegen. Wat betreft de verzorging van de bijenvolkjes op Urk zijn meer mensen betrokken geweest dan alleen de eerder genoemde rijksveldwachter: *'Aan den politieagent Kok en Jn. Loosman, conciërge van de school, is de verzorging en voeding der bijen opgedragen.'* (Urker Courant, 3 juli 1924) Dat men op Urk nooit is verder gegaan met een bevruchtungsstation kan twee redenen hebben. In de Urker courant van 8 juli 1925 staat te lezen: *'De interneringsbarak werd op 5 juli 1925 openbaar verkocht.'* Op 22 juli van datzelfde jaar is de barak geheel ontruimd en gesloopt. Zo was men de locatie van de koninginneteelt kwijtgeraakt. Met de afsluiting van de Zuiderzee en vooral de aanleg van de Noord-Oostpolder in het vooruitzicht is wel duidelijk, dat het station op Urk nimmer een lang leven beschoren zou zijn geweest.

Geraadpleegde literatuur en bronnen

- Verslag der proeven over koninginneteelt op Urk', maart '23, maandschrift voor de bijenteelt, VBBN. *) Alle cursief gedrukte teksten zijn, tenzij anders vermeld, citaten afkomstig uit dit artikel en in de oorspronkelijke spelling overgenomen.
- Honderd jaar imkeren, de geschiedenis van de Vereniging ter bevordering van de Bijenteelt in Nederland 1897-1997', Wieb Top, VBBN (1997)
- De boot toet!', Urker uitgaven.
- 100 jaar Veluwezoom, bijenhoudersvereniging Bennekom, 11898-1998', Bijenhoudersvereniging Bennekom.
- Gemeentearchief Urk, ondergebracht in het Rijksarchief Flevoland te Lelystad.
- Archief Museum Het Oude Raadhuis, Urk.